

УДК 37.091.3:001.8

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/85-1-38>

Карина БОРИСЕНКО,

orcid.org/0000-0002-7728-3825

*аспірантка кафедри розвитку дитини раннього і дошкільного віку
Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(Лубни, Україна) karynaborysenko01@gmail.com*

Марина ЄПІХІНА,

orcid.org/0000-0003-0199-8186

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри розвитку дитини раннього і дошкільного віку
Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(Лубни, Україна) dewdrop@ukr.net*

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА КАТЕГОРІЇ «ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ» У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті досліджено поняття «педагогічна технологія» у науковій літературі, розглянуто його основні характеристики, класифікацію та підходи до визначення. Акцентовано увагу на особливостях педагогічної технології як системного феномена, що охоплює методи, засоби та форми організації навчального процесу. Розкрито зміст поняття педагогічної технології, його взаємозв'язок із сучасними концепціями освіти та вплив на ефективність навчання.

Проаналізовано ключові аспекти педагогічної технології, зокрема її дидактичну ефективність, можливості індивідуалізації навчального процесу, впровадження інноваційних методик і використання сучасних інноваційних технологій. Досліджено значення технологічного підходу в освітньому процесі та його роль у підвищенні якості освіти. Визначено особливості використання педагогічних технологій у різних освітніх середовищах, враховуючи специфіку професійної та вищої освіти.

Розглянуто роль сучасних інноваційних технологій у розвитку педагогічних технологій, їхній вплив на оптимізацію навчального процесу та створення нових підходів до викладання. Визначено основні переваги та виклики впровадження педагогічних технологій у сучасній освіті. Узагальнено підходи до класифікації педагогічних технологій залежно від їхніх методологічних основ, рівня застосування, дидактичних функцій і змістового наповнення.

Доведено, що педагогічна технологія є динамічним процесом, що вимагає постійної адаптації до змін у суспільстві, освітньому середовищі та науково-технічному прогресі. Обґрунтовано необхідність системного підходу до розвитку та впровадження педагогічних технологій з урахуванням сучасних тенденцій освіти. Визначено перспективні напрями досліджень у сфері педагогічних технологій та їхнього практичного застосування для підвищення ефективності освітнього процесу.

Ключові слова: технологія, педагогічна технологія, структура педагогічної технології, ознаки педагогічної технології.

Karyna BORYSENKO,

orcid.org/0000-0002-7728-3825

*Postgraduate Student at the Department of Early and Preschool Child Development
Luhansk Taras Shevchenko National University
(Lubny, Ukraine) karynaborysenko01@gmail.com*

Maryna YEPIKHINA,

orcid.org/0000-0003-0199-8186

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Early and Preschool Child Development
Luhansk Taras Shevchenko National University
(Lubny, Ukraine) dewdrop@ukr.net*

ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF THE CATEGORY “PEDAGOGICAL TECHNOLOGY” IN THE SCIENTIFIC LITERATURE

The article examines the concept of ‘pedagogical technology’ in the scientific literature, considers its main characteristics, classification and approaches to definition. Attention is focused on the features of pedagogical technology

as a systemic phenomenon that includes methods, means and forms of organising the educational process. The content of the concept of pedagogical technology, its relationship with modern concepts of education and its impact on the effectiveness of learning are revealed.

The key aspects of pedagogical technology are analysed, in particular its didactic effectiveness, possibilities of individualisation of the educational process, introduction of innovative methods and use of modern innovative technologies. The significance of the technological approach in the educational process and its role in improving the quality of education are investigated. The features of the use of pedagogical technologies in different educational environments are determined, taking into account the specifics of vocational and higher education.

The article considers the role of modern innovative technologies in the development of pedagogical technologies, their impact on optimising the educational process and creating new approaches to teaching. The main advantages and challenges of introducing pedagogical technologies in modern education are identified. The approaches to the classification of pedagogical technologies depending on their methodological foundations, level of application, didactic functions and content are generalised.

It is proved that pedagogical technology is a dynamic process that requires constant adaptation to changes in society, educational environment and scientific and technological progress. The necessity of a systematic approach to the development and implementation of pedagogical technologies, taking into account modern trends in education, is substantiated. Promising areas of research in the field of pedagogical technologies and their practical application to improve the efficiency of the educational process are identified.

Key words: technology, pedagogical technology, structure of pedagogical technology, features of pedagogical technology.

Постановка проблеми. У сучасному світі освіта зазнає постійних змін, спричинених розвитком технологій, оновленням методик навчання та зростаючими вимогами до якості підготовки фахівців. Впровадження інноваційних підходів стає необхідністю, адже традиційні методи навчання вже не завжди відповідають потребам суспільства та ринку праці. Одним із ключових аспектів освітнього процесу є застосування педагогічних технологій, які сприяють підвищенню ефективності навчання, розвитку критичного мислення, емоційного інтелекту та активної участі здобувачів освіти. Завдяки сучасним методикам навчання стає не лише більш доступним і цікавим, а й дозволяє адаптуватися до індивідуальних потреб кожного. Тому актуальною проблемою є переосмислення та більш глибокий аналіз усталених, ключових концепцій та визначень педагогічної науки. Однією з таких концепцій є поняття «педагогічна технологія», яке досі залишається предметом наукових дискусій.

Аналіз досліджень. Поняття «педагогічна технологія», його структуру і зміст досліджували чимало сучасних українських науковців, зокрема: Д. Алфімов, О. Антонова, В. Барладим, О. Берегова, Л. Голубнича, В. Іщенко, А. Остапенко, В. Паламарчук, О. Барановська, В. Руденко, С. Сисоєва, Л. Сметаніна, А. Хом'як та інші. Незважаючи на велику кількість досліджень, що розглядають різні аспекти категорії «педагогічна технологія», усталене й загальноприйняте визначення відсутнє. Відмінності в трактуванні пов'язані з багатогранністю педагогічних технологій, їхньою інтегрованістю в освітній процес та різноманітністю підходів до класифікації. Водночас відсутність єдиної систематизації ускладнює

їхнє практичне впровадження, що вимагає детального аналізу та узагальнення існуючих підходів до визначення педагогічних технологій.

Мета статті – розкриття сутності поняття «педагогічна технологія», аналіз її структурних компонентів та провідних ознак.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, необхідно зупинитися на визначенні сутності дефініції «технологія». Так, у довідковій літературі «технологія» трактується як (tehne – «мистецтво», «ремесло», «наука», logos – «поняття», «вчення») форма реалізації людського інтелекту, сфокусованого на розв'язанні суттєвих проблем буття (Кусайкіна, 2013: 1296). У великому тлумачному словнику сучасної української мови технологія визначається як сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чого-небудь або як сукупність способів обробки чи переробки матеріалів, проведення різних виробничих операцій (Бусел, 2003: 1245).

Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій визначає сутність категорії «технологія» як сукупність виробничих методів і процесів у певній галузі виробництва, а також науковий опис способів виробництва (Наволокова, 2009).

Отже, технологія здебільшого розуміється як комплексне поняття, яке охоплює сукупність форм, методів, засобів, способів здійснення виробничих процесів в окремо визначеній галузі. Своєю чергою, категорія «педагогічна технологія» тлумачиться більш вузько, відповідно до галузі знань, у психолого-педагогічній літературі вживається у різних аспектах: як напрям у дидактиці; технологічно розроблена навчальна система; система методів і прийомів викладання; як модер-

нізація дидактичної системи на основі вивчення і дослідження елементів, що її утворюють тощо (Філімонова, 2015).

Учені (В. Бондар, С. Гончаренко, О. Савченко, О. Пометун, Л. Ярошук, С. Сисоєва, М. Алексюк, П. Воловик, О. Кульчицька, А. Нісімчук по-різному визначають зміст означеного поняття залежно від того, як автори уявляють структуру освітнього процесу. Серед найбільш сталих трактувань визначимо такі:

– педагогічна технологія як систематичне і послідовне втілення на практиці заздалегідь спроектованого педагогічного процесу, в основі якого раціонально організована діяльність щодо забезпечення мети на основі особистісно-зорієнтованої взаємодії вчителя та учнів (Ярошук, 2008: 41);

– педагогічна технологія – створена адекватно до потреб і можливостей особистості і суспільства теоретично обґрунтована навчально-виховна система соціалізації, особистісного і професійного розвитку і саморозвитку людини в освітній установі, яка, в наслідок упорядкованих професійних дій педагога при оптимальності ресурсів і зусиль всіх учасників освітнього процесу, гарантовано забезпечує ефективну реалізацію свідомо визначеної освітньої мети та можливість оптимального відтворення процесу на рівні, який відповідає рівню педагогічної майстерності педагога. (С. Сисоєва та ін., 2001).

– педагогічна технологія як наука про розвиток, освіту, навчання і виховання особистості на основі позитивних загальнолюдських якостей та досягнень педагогічної думки, а також основ інформатики (Нісімчук, 2009).

Для більш ґрунтовного розуміння сутності дефініції «педагогічна технологія» розглянемо її у межах *трьох провідних підходів*: системний, результативний, процесуальний.

Так у межах *системного підходу* (Л. Голубнича, М. Гриньова, І. Малафіїк, І. Прокопенко) педагогічна технологія аналізується як окрема система, а також як компонент системи у дидактичній парадигмі, де чітко простежується внутрішня структура та складники дидактичної системи та окремої технології; визначається ієрархія дидактичних категорій та місце технології серед них; визначається залежність педагогічної технології з іншими дидактичними категоріями; також виокремлюються умови за яких застосування педагогічних технологій під час освітнього процесу ЗВО буде найбільш ефективним.

Так, І. Прокопенко під категорією «педагогічна технологія» розуміє вивчення, розробку і системне використання принципів організації освіт-

нього процесу на основі новітніх досягнень науки і техніки (Прокопенко, 1995: 105).

За М. Гриньовою, педагогічна технологія – це науково обґрунтована системна модель діяльності викладача, яка містить опис алгоритму його дій з розв'язку певної навчально-виховної проблеми (Гриньова, 2006: 230).

Л. Голубнича зауважила, що «педагогічна технологія» створена відповідно до потреб та можливостей особистості і суспільства теоретично обґрунтована освітня система соціалізації, особистісного і професійного розвитку і саморозвитку людини в освітній установі, яка у результаті спланованих професійних дій педагога при оптимальній кількості ресурсів і зусиль всіх стейкхолдерів гарантовано забезпечує ефективну реалізацію визначеної освітньої мети та можливість оптимального відтворення процесу на рівні, який відповідає рівню педагогічної майстерності педагога (Голубнича, 2014).

Своєю чергою, вчений І. Малафіїк стверджує, що категорію «педагогічна технологія» можна вважати системою з певною структурою, елементами якої є цілі навчання, психологічна закономірність засвоєння матеріалу, способи діяльності вчителя та учнів, ступінь досягнення мети навчання (Малафіїк, 2008: 310).

Як бачимо, системний підхід до розуміння сутності технології визначає її як інтегративне утворення (систему), що уміщує в собі певні компоненти та орієнтоване на досягнення конкретного результату.

Результативний підхід (С. Гончаренко, І. Зазюн, В. Капелюк) до визначення сутності поняття «педагогічна технологія» орієнтований на оцінку кінцевих результатів процесу. В межах цього підходу педагогічна технологія визначається як система дій, спрямованих на досягнення конкретних, вимірюваних і прогнозованих освітніх результатів, тобто провідна особливість підходу – орієнтація на кінцевий ефект всіх видів діяльності, що реалізовувались у межах технології.

Так, І. Зазюн трактує визначення педагогічна технологія як сферу знань, яка включає методи, засоби і теорію їх використання для досягнення чітко сформованих цілей освіти (Зазюн, 2001).

У свою чергу С. Гончаренко наголошує, що педагогічна технологія – це сукупність процедур, що оновлює професійну діяльність вчителя і обов'язково гарантує кінцевий запланований результат (Гончаренко, 2001).

Досліджуючи поняття «педагогічна технологія» В. Капелюк зазначає, що цю дефініцію варто розглядати, як сукупність дій, операцій та проце-

дур, що інструментально забезпечують отримання прогнозованого результату (Капелюк, 2007).

Уважаємо, що провідний недолік означеного підходу полягає в акценті не на процес, а власне, на чіткий результат. Звісно, технології саме тому і набули популярності в освіті, що за заданий період можемо досягнути конкретної мети, натомість, освітні та виховані впливи складно передбачити, а результат може відрізнятись від прогнозованого. Важливою умовою ефективності педагогічної технології з точки зору результативного підходу є можливість об'єктивного вимірювання досягнутих результатів, що так само може бути проблематичним.

З іншого боку, результативний підхід допомагає чітко визначати критерії успішності навчання, проводити моніторинг досягнень і коригувати освітню діяльність відповідно до отриманих результатів.

Процесуальний підхід (О. Барановська, В. Паламарчук, О. Пометун, Л. Пироженко, С. Сисоєва) акцентує увагу на тому, що педагогічна технологія має бути організованою за певними алгоритмами, які визначають послідовність її етапів, а також реалізованих на них заходів. Основними характеристиками такої технології є системність, цілеспрямованість, контрольованість та можливість відтворення. Кожен етап технології відповідає загальній меті, має завдання, методи та форми реалізації.

Дослідниці О. Пометун та Л. Пироженко розуміють педагогічну технологію як педагогічну взаємодію, що базується на сукупності способів (методів, прийомів, операцій), послідовна реалізація яких створює умови для розвитку учасників педагогічного процесу (Пометун та ін., 2002).

Науковці В. Паламарчук та О. Барановська стверджують, що поняття «педагогічна технологія» трактується по-різному, у залежності від розуміння авторами-розробниками мети, сутності і структури педагогічного процесу, критеріїв та підходів, його складових та результатів. На їх думку категорія «педагогічна технологія» включає в себе не тільки сукупність методів, прийомів та способів навчання, а й педагогічну майстерність, творчий підхід до навчання та виховання учнів, створення ситуації для саморозвитку і успіху (Паламарчук, Барановська, 2018).

На думку вченої С. Сисоєвої педагогічна технологія – це процес створення адекватної до потреб і можливостей особистості і суспільства теоретично обґрунтованої освітньої системи соціалізації, особистісного і професійного розвитку і саморозвитку людини, яка, внаслідок упорядкова-

них професійних дій педагога при оптимальності ресурсів і зусиль усіх учасників освітнього процесу, гарантовано забезпечує ефективну реалізацію свідомо визначеної освітньої мети та можливість оптимального відтворення процесу на рівні, який відповідає рівню педагогічної майстерності педагога (С. Сисоєва, 2001).

Важливо, що процесуальний підхід дозволяє бачити педагогічну технологію не просто як набір інструментів чи методик, а як цілісну систему діяльності, де процес набуття певних ЗУН є керованим і прогнозованим. Це дає можливість забезпечити об'єктивний контроль за ходом навчання та оцінкою його результатів.

Як бачимо, в контексті процесуального підходу технологія визначається як сукупність поетапних дій, що забезпечують досягнення запланованих освітніх результатів, у нашому випадку – якісну підготовку майбутніх вихователів до розвитку емоційного інтелекту старших дошкільників.

У своєму дослідженні ми дотримуємось ідей системного та процесуального підходу до розуміння сутності поняття «педагогічна технологія», оскільки розуміємо що її складають системна сукупність форм, методів, прийомів діяльності з певними суб'єктами, що реалізуються за визначеним алгоритмом.

Зауважимо, що будь-яка науково обґрунтована технологія має певні стандартні та специфічні характерні риси. Зокрема, Л. Морська (Морська, 2008: 10), С. Вітвицька (Вітвицька, 2003: 152), С. Бондар (Бондар, 2008: 907), І. Дичківська (Дичківська, 2004), визначають такі провідні риси як: *етапність* (розподіл процесу на взаємопов'язані етапи); *алгоритмізація* (координоване та поетапне виконання дій, спрямованих на досягнення поставленої мети та отримання відповідних результатів); *точність* (однозначність виконання включених у технологію процедур та операцій, що є вирішальною умовою для досягнення результатів); *універсальність* (повторюваність та відтворюваність процесу отримання продукту в різних умовах).

Означені дослідники виокремлюють такі специфічні ознаки педагогічних технологій: *концептуальність* (передбачає опору на певну концепцію, що містить у собі філософські, психологічні, дидактичні та соціально-педагогічні обґрунтування освітніх цілей); *системність* (педагогічна технологія повинна мати всі ознаки системи, адже від неї цілком залежить очікувана ефективність та відтворюваність); *коригованість* (можливість встановлювати цілі, проектувати процес навчання, мати поетапну діагностику, варіювати

засоби та методи з метою корекції результатів); *ефективність* (оптимальність витрат, гарантованість досягнення запланованого результату – певного стандарту навчання); *відтворюваність* (можливість застосування в інших однотипних умовах, іншими суб'єктами); *детальність* (опис кожного етапу на шляху до мети, тобто наявність зрозумілих процедурних характеристик) (Вітвицька, 2003: 152).

М. Носко, С. Гаркуша, Г. Цигура наголошують на тому, що у сучасній педагогічній науці та освітянській практиці педагогічна технологія функціонує в чотирьох вимірах – *наукознавчому, процесуально-дієвому, процесуально-описовому та системному*. У наукознавчому контексті педагогічна технологія розглядається як нова галузь педагогічного знання, предметом якої є педагогічні технології. У процесуально-дієвому контексті педагогічна технологія розуміється як реальний освітній процес, побудований за певною технологією з метою досягнення заздалегідь запланованих цілей. У процесуально-описовому контексті педагогічна технологія визначається як модель (алгоритм, конструкція, стратегія тощо) освітнього процесу, що розроблена відповідно до основних положень технологічного підходу.

Важливою для нашого дослідження є теза про те, що у сучасній освітній практиці педагогічна технологія функціонує на трьох рівнях: *загальнопедагогічному* (технологія цілісного освітнього процесу в регіоні, на певному освітньому рівні, в освітньому закладі), *предметному* (технологія вивчення певного навчального предмета), *модульному або локальному* (технологія розв'язання окремих дидактичних, виховних або управлінських завдань тощо) (Носко, 2020).

Тож, у сфері вищої освіти педагогічна технологія – це спосіб спільної діяльності викладача і здобувачів освіти різних рівнів, для якого притаманні передусім послідовність у реалізації дій (алгоритмічність), постійне і систематичне вимірювання рівня навчальних досягнень і сформованості виховних і професійних якостей (діагностичність), взаємозв'язок основних елементів технології, якими є мета, зміст, форми, методи, засоби взаємодії учасників освітнього процесу, результат (системність); це відкрита педагогічна система, котра складається з концептуально-цілевих, змістових, процесуальних і результативно-аналітичних компонентів (Баранівська, 2022).

Розкриваючи сутність поняття «педагогічна технологія» доцільним вважаємо розглянути дослідження в яких репрезентовано структуру даного поняття. Так, Сисоєва С. виділяє наступні

структурні компоненти педагогічної технології: *концептуальний компонент* (відображає «ідеологію» проектування та провадження педагогічної технології); *змістовно-процесуальний компонент* (відображає загальну та конкретну мету; зміст навчального матеріалу, методи і форми навчання, виховання, розвитку здобувачів; методи і форми педагогічної діяльності викладача; діяльність викладача по управлінню освітнім процесом); *професійний компонент* (відображає залежність успішності функціонування і відтворення спроектованої педагогічної технології від рівня майстерності викладача) (Сисоєва, 2006).

Виділяють також, так звану, горизонтальну структуру педагогічної технології, яка містить три основних взаємодіючих та пов'язаних компонента: науковий (технологія є науково розробленим (розробляються) рішенням певної проблеми, що ґрунтується на досягненнях педагогічної теорії і практики); формалізовано-описовий (deskриптивний): технологія представляється моделлю, описом (вербальним, текстовим, схемним) цілей, змісту, методів і засобів, алгоритмів дій, що застосовуються для досягнення запланованих результатів; процесуально-діяльнісний (технологія постає як сам процес здійснення діяльності об'єктів і суб'єктів, їх цілепокладання, планування, організацію, реалізацію цілей і аналіз результатів (Скворчевська, 2022).

В. Ортинський зазначав, що у будь-якій педагогічній технології можна виокремити такі основні компоненти: *концептуальний*, який відображає «ідеологію» проектування і впровадження педагогічної технології; *змістовно-процесуальний*, який відображає мету (загальну і конкретні цілі); зміст навчального матеріалу, методи і форми навчання, виховання, розвитку вихованців; методи і форми педагогічної діяльності вчителя; діяльність педагога з управління освітнім процесом; *професійний компонент*, який відображає залежність успішності функціонування і відтворення спроектованої педагогічної технології від рівня педагогічної майстерності педагога (Ортинський, 2009).

Грунтовний аналіз сутності та змісту категорії «педагогічна технологія» дозволяє нам ідентифікувати її як *систему взаємопов'язаних компонентів (ціле-результативний, концептуальний, суб'єктний, змістовний, процесуальний), що базуючись на науковій методології, сфокусована на досягненні необхідного результату шляхом алгоритмізованої реалізації сукупності форм, методів, прийомів та засобів діяльності у різних напрямках роботи із визначеними суб'єктами освітнього процесу*.

Висновки. Отже, дослідження категорії «педагогічні технології» дає змогу зробити низку важливих висновків. Педагогічна технологія є складною багатокомпонентною системою, яка включає методи, засоби, етапи та процедури організації освітнього процесу, яка спрямована на досягнення певних результатів через чітко визначені алгоритми та механізми взаємодії суб'єктів навчання. Також цю категорію необхідно розглядати у межах трьох основних підходів, а саме: системний, результативний та процесуальний. Адже, системний підхід дозволяє розглядати педагогічну технологію як інтегративну модель, що містить взаємопов'язані елементи й орієнтується на досягнення якісних змін у навчальному процесі. Результативний під-

хід, у свою чергу, акцентує увагу на досягненні прогнозованих освітніх результатів та їхній вимірюваності, що є особливо важливим у процесі моніторингу та оцінювання ефективності освітньої діяльності. Так, процесуальний підхід підкреслює значущість організації навчального процесу як цілісної системи, що піддається корекції та вдосконаленню. Також, згідно аналізу робіт провідних науковців можемо виокремити такі компоненти педагогічної технології: ціле-результативний, концептуальний, суб'єктний, змістовний, процесуальний. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у науковому обґрунтуванні технології підготовки майбутніх вихователів до розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранівська Л., Fuderer T. Алгоритм використання інноваційних освітніх технологій у підготовці докторів філософії до наукової та педагогічної діяльності. Актуальні проблеми вищої професійної освіти. 2022.
2. Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К. Ірпін. 2003. С. 1245.
3. Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи : методичний посібник для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури. 2003. С. 152.
4. Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи : методичний посібник для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури. 2003. С. 152.
5. Голубничка Л. Розвиток педагогічних технологій у дидактичній науці. Педагогіка та психологія. 2014. № 45. С. 13.
6. Гончаренко С. Гуманізація освіти як основний критерій розробки засобів реалізації сучасних технологій навчання. Засоби реалізації сучасних технологій навчання. Вип. 34. 2001. С. 3–8.
7. Гриньова М. Педагогічні технології: теорія та практика: Навч.-метод. посіб. 2006. С. 230.
8. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. К. Академвидав. 2004. 352 с.
9. Зязюн І. Технологізація освіти як історична неперервність. *Педагогічні технології у неперервній професійній освіті*. 2001. С. 3–11.
10. Капелюк В. Формування особистості підлітка в одnodітних сім'ях : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 . Херсон. 2007. 203 с.
11. Кусайкіна Н. Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів. «Вища школа». 2013. С. 1296.
12. Малафійк І.В. Системність – якість знань. Рівненський державний гуманітарний ун-т, 2008. С. 310.
13. Морська Л. Інформаційні технології у навчанні іноземних мов: Навчальний посібник. 2008. С. 10.
14. Наволокова Н. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Х. «Основа». 2009. 176 с.
15. Нісімчук А. Сучасні педагогічні технології. Навчальний посібник. 2000. 368 с.
16. Носко М., Гаркуша С., Цигура Г. Педагогічні технології: поняття, структура та зміст. Том 164 № 8 (2020): Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Тенденції розвитку вищої освіти. С. 3–11.
17. Ортинський В. Педагогіка вищої школи. Види педагогічних технологій. 2009. 472 с.
18. Паламарчук В., Барановська О. Педагогічні технології навчання в умовах нової української школи: вектор розвитку. *Український Педагогічний журнал*, (3), 2018. С. 60–66.
19. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: методичний посібн. К.: А.С.К. 2002. 136 с.
20. Прокопенко І., Євдокимов В. Педагогічна технологія. Посібник. Харків. 1995. С. 105.
21. Савенкова Л. Словник педагогічних термінів. Київський Національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. 2008. С. 13.
22. Сисоєва С. «Педагогічні технології і професійний розвиток особистості.» *Przyzywanie glebi do kręgu sków, myśli, idei i działań. Księga Jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Jósefowi Zurawowi/Wyższa szkoła pedagogiczna w Częstochowie*. 2001. С. 741–754.
23. Сисоєва С., Алексюк М., Воловик П., Кульчицька О. та ін. Педагогічні технології у неперервній освіті: монографія. К.: Віпол, 2001. С. 18.
24. Сковорчевська Є. Педагогічні технології: конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 015 «Професійна освіта» (015.37 Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології), денної та заочної форми навчання. Харків: ДБТУ. 2022. 110 с.
25. Філімонова Т. Сучасні технології в освіті. Ч. 1. Сучасні технології навчання : наук.-допом. бібліогр. покажч. Вип. 2. НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2015. 377 с.
26. Ярошук Л. Педагогічні технології навчання предметів гуманітарного циклу учнів гімназії: дис. канд. пед. наук : 13.00.09. Кривий Ріг, 2008. С. 41.

REFERENCES

1. Baranivska L., Fuderer T. (2022). Alhorhytm vykorystannia innovatsiinykh osvitnikh tekhnolohii u pidhotovtsi doktoriv filosofii do naukovoï ta pedahohichnoi diialnosti. [Algorithm for using innovative educational technologies in the training of PhD students for scientific and pedagogical activities]. Aktualni problemy vyshchoi profesiinoï osvity. [in Ukrainian].
2. Bondar S. (2008). Entsyklopediia osvity. [Encyclopedia of Education]. Kyiv: Yuricom Inter. p. 907. [in Ukrainian].
3. Busel V. (2003). Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoï ukrainskoï movy. [Great Explanatory Dictionary of Modern Ukrainian]. Kyiv, Irpin. p. 1245. [in Ukrainian].
4. Vitvytska S. (2003). Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly: metodychnyi posibnyk dlia studentiv mahistratury. [Fundamentals of Higher School Pedagogy: A Methodical Guide for Master's Students]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury. p. 152. [in Ukrainian].
5. Holubnycha L. (2014). Rozvytok pedahohichnykh tekhnolohii u dydaktychnii nautsi. [Development of pedagogical technologies in didactic science]. Pedahohika ta psykholohiia, No. 45, p. 13. [in Ukrainian].
6. Honcharenko S. (2001). Humanizatsiia osvity yak osnovnyi kryterii rozrobky zasobiv realizatsii suchasnykh tekhnolohii navchannia. [Humanization of education as the main criterion for the development of means for implementing modern teaching technologies]. Zasoby realizatsii suchasnykh tekhnolohii navchannia, Issue 34, pp. 3–8. [in Ukrainian].
7. Hrynova M. (2006). Pedahohichni tekhnolohii: teoriia ta praktyka. [Pedagogical Technologies: Theory and Practice]. Navch.-metod. posib. p. 230. [in Ukrainian].
8. Dychkivska I. (2004). Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii: navch. posibnyk. [Innovative Pedagogical Technologies: Textbook]. Kyiv: Akademvydav. p. 352. [in Ukrainian].
9. Ziazun I. (2001). Tekhnolohizatsiia osvity yak istorychna neperervnist. [Technologization of education as historical continuity]. Pedahohichni tekhnolohii u neperervnii profesiinii osviti, pp. 3–11. [in Ukrainian].
10. Kapeliuk V. (2007). Formuvannia osobystosti pidlitka v odnoditnykh simiakh: dys. kand. ped. nauk. [Formation of a teenager's personality in single-child families: PhD thesis]. Kherson. p. 203. [in Ukrainian].
11. Kusaikina N. (2013). Suchasnyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoï movy: 60 000 sliv. [Modern Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language: 60,000 words]. Vyshcha shkola. p. 1296. [in Ukrainian].
12. Malafii I.V. (2008). Systemnist – yakist znan. [Systematicity – Quality of Knowledge]. Rivnenskyi derzhavnyi humanitarnyi un-t. p. 310. [in Ukrainian].
13. Morska L. (2008). Informatsiini tekhnolohii u navchanni inozemnykh mov: Navchalnyi posibnyk. [Information Technologies in Foreign Language Teaching: Textbook]. p. 10. [in Ukrainian].
14. Navolokova N. (2009). Entsyklopediia pedahohichnykh tekhnolohii ta innovatsii. [Encyclopedia of Pedagogical Technologies and Innovations]. Kharkiv: Osnova. p. 176. [in Ukrainian].
15. Nisimchuk A. (2000). Suchasni pedahohichni tekhnolohii. Navchalnyi posibnyk. [Modern Pedagogical Technologies. Textbook]. p. 368. [in Ukrainian].
16. Nosko M., Harkusha S., Tsyhura H. (2020). Pedahohichni tekhnolohii: poniattia, struktura ta zmist. [Pedagogical Technologies: Concept, Structure, and Content]. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskyi kolehium» imeni T. H. Shevchenka, Issue 164(8), pp. 3–11. [in Ukrainian].
17. Ortynskyi V. (2009). Pedahohika vyshchoi shkoly. Vydy pedahohichnykh tekhnolohii. [Higher School Pedagogy. Types of Pedagogical Technologies]. p. 472. [in Ukrainian].
18. Palamarchuk V., Baranovska O. (2018). Pedahohichni tekhnolohii navchannia v umovakh novoi ukrainskoï shkoly: vektor rozvytku. [Pedagogical Teaching Technologies in the Conditions of the New Ukrainian School: Development Vector]. Ukrainskyi Pedahohichnyi Zhurnal, (3), pp. 60–66. [in Ukrainian].
19. Pometun O., Pyrozhenko L. (2002). Interaktyvni tekhnolohii navchannia: teoriia, praktyka, dosvid: metodychnyi posibnyk. [Interactive Learning Technologies: Theory, Practice, Experience: Methodical Guide]. Kyiv: A.S.K. p. 136. [in Ukrainian].
20. Prokopenko I., Yevdokymov V. (1995). Pedahohichna tekhnolohiia. Posibnyk. [Pedagogical Technology. Handbook]. Kharkiv. p. 105. [in Ukrainian].
21. Savenkova L. (2008). Slovnyk pedahohichnykh terminiv. [Dictionary of Pedagogical Terms]. Kyivskyi Natsionalnyi Ekonomichnyi Universytet imeni Vadyma Hetmana. p. 13. [in Ukrainian].
22. Sysoieva S. (2001). Pedahohichni tekhnolohii i profesiinyi rozvytok osobystosti. [Pedagogical Technologies and Professional Development of Personality]. Przyzwanie glebi do kręgu sków, myśli, idei i działań. Księga Jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Jósefowi Zurawowi/Wyższa szkoła pedagogiczna w Częstochowie, pp. 741–754. [in Ukrainian].
23. Sysoieva S., Aleksiuk M., Volovyk P., Kulchytska O. et al. (2001). Pedahohichni tekhnolohii u nepereryvni osviti: monohrafiia. [Pedagogical Technologies in Lifelong Education: Monograph]. Kyiv: Vipol. p. 18. [in Ukrainian].
24. Skvorchevska Ye. (2022). Pedahohichni tekhnolohii: konspekt lektsii dlia zdobuvachiv pershoï (bakalavrskoho) rinvia vyshchoï osvity, spetsialnosti 015 «Profesiina osvita». [Pedagogical Technologies: Lecture Notes for Bachelor's Degree Students, Specialization 015 "Professional Education"]. Kharkiv: DBTU. p. 110. [in Ukrainian].
25. Filimonova T. (2015). Suchasni tekhnolohii v osviti. Ch. 1. Suchasni tekhnolohii navchannia: nauk.-dopom. bibliogr. pokazch. [Modern Technologies in Education. Part 1. Modern Learning Technologies: Scientific and Auxiliary Bibliographic Index]. Kyiv: NAPN Ukrainy, DNPB Ukrainy im. V.O. Sukhomlynskoho. p. 377. [in Ukrainian].
26. Yaroshuk L. (2008). Pedahohichni tekhnolohii navchannia predmetiv humanitarnoho tsykladu uchniv himnazii: dys. kand. ped. nauk. [Pedagogical Technologies of Teaching Humanities Subjects to Gymnasium Students: PhD Thesis]. Kryvyi Rih. p. 41. [in Ukrainian].